

Reflexions sus la normalizacion de l'occitan a la Val d'Aran *Per Thomas Field*

1. Introduccion

Dins los païses occidentals sèm abituats a concebre nòstras lengas coma de fenomèns plan definites, lor existéncia considerada primièr jos la forma concreta e visuala de l'escrich. Una lenga es atal, per d'unes, un «monument» que deu èsser protegit per l'escòla e per las acadèmias de tota corrupcion. Pasmens, la lingüística nos ensenha qu'una lenga viva existís primièr dins los caps e dins los comportaments de sos locutors. D'un ponch de vista scientific doncas, «las lengas» talas coma los imaginam existisson pas. Tot domeni cultural es caracterizat per una proliferacion de parlars mai o mens aparentats, totas aquelas formas essent en moviment constant. Las marcas de diferéncias de classa sociala, d'origina geografica, de genre, etc., e las formas cambiadissas dins lo temps son la quítia esséncia del fenomèn lingüistic.

Pasmens, una reduccion d'aquela variacion pels besonhs de la vida en comun pòt semblar non solament utila, mas tanben desirabla en ela meteissa, e dins una societat modèrna, ont lo prestigi de l'escrich es plan fòrt, aquela diminucion de la variacion, aquela unificacion, ven una necessitat. S'agís de çò que se sona la normalizacion lingüística¹. Çò que sèm acostumats a apelat «una lenga» dins l'Occident es doncas un fenomèn segondari, lo resultat d'un procediment de normalizacion qu'a capitat, mas qu'auriá pogut procedir diferentament. Aquò significa que la nocion de «lenga catalana» o «lenga aranesa» es una abstraccion, una construccion ideologica, lo resultat de debats sul plan non solament de la lingüística mas tanben dins lo contèxte de las ideologias socialas e politicas que govèrnans las mentalitats dels locutors.

2. Nòta personala

Lo procediment de normalizacion que s'es tengut a la Val d'Aran a procedit d'una faïçon pro originala, guidat per una compreson rara dels principis de la lingüística mas tanben amb una consciéncia aguda dels enjòcs socials e politics que caracterizan la societat aranesa. Curiosament, l'aranés fa partida de mon trajecte intellectional dempuèi mas annadas d'estudis a Tolosa cap a 1975. L'una de las primièras personas amb qui puguèri escambiar d'idèas sus l'occitan èra una aranesa jove. Dins nòstras conversacions, me faguèt part de sa determinacion de mantenir la lenga de son enfança, e me faguèt descobrir las òbras de Condò Sambeat. A aquel moment, èra convencuda que sa lenga mairala, l'aranés, èra unica e isolada sul plan lingüistic. Quand li demandèri s'aviá pas jamai ensajat de parlar aquela lenga

¹ Terminologia que, dins aqueste article, comprendrà la nocion de codificacion.

amb de gents de la region pirenenca vesina en França, èra primièr perplèxa, mas qualques meses mai tard me contèt una conversacion estonanta qu'aviá pogut aver amb un comengés, cadun parlant sa lenga mairala.

A la retirada ara après una carrièra de 40 ans dins l'ensenhament de la lingüística, del francés e de la comunicacion interculturala e de las recèrcas en granda partida consacradas a l'occitan, me retròbi actualament, per de rasons familialas, domiciliat en França a un pauc mai de 100 quilomètres de Vielha, a Tarba mai precisament. Mon estatut d'estrangièr es cèrtas un desavantatge per la compreneson prigonda de çò que se passa a la Val d'Aran e de çò que s'es passat pendent las discussions normativas sus l'aranés, mas me permet a l'encòp una perspectiva exteriora que pòt èsser utila.

3. Los dangièrs de la normalizacion

La normalizacion es un camp de minas, primièr per que interven sus una constellacion de formas parladas, sovent plan diferentas las unas de las autras, amb la tòca de bastir un esplech susceptible de facilitar los escambis al sens larg. Aquel procediment de construccion lingüística exigís la seleccion d'una nòrma, çò que torna a promòure una varietat parlada, o d'unas formas tiradas de la massa dels parlars existents, a un estatut que los farà aparéisser coma la realizacion de la lenga ela meteissa. Qué venon las formas parladas que son pas estadas causidas? Se cita de còps lo fach que d'unas zònas indigènas dels Estats Units an completament abandonat lor lenga per que correspondiá pas a la forma qu'èra estada causida coma basa d'una novèla lenga normalizada.

A l'encòp, cal reconéisser que la normalizacion s'apièja sus d'ideologies que se dison pas, de las ideologies lingüísticas sovent manlevadas a las lengas ja normalizadas. La temptacion es fòrta de lausar, per exemple, un purisme academic coma lo que regna en França, ont l'Acadèmia francesa se pronóncia regularament sus «las fautas, los tesics de lengatge e los ridiculs lo mai sovent observats dins lo francés contemporanèu». Per una lenga coma l'aranés, caliá evitar la construccion d'una nòrma fondada sul desir de gerir la lenga, de la transformar en monument sacrat. Mas d'autras causidas politics e culturalas pòdon jogar un ròtle tanben. Se preferirà las formas qu'aluènhan nòstra lenga mai possibla de las lengas vesinas? Caldrà concebre la nòrma coma la sola version «legitima» de la lenga? La tòca serà de participar a la construccion d'un sens nacional, d'una consciéncia culturala alargada?

Los lingüistas an la costuma dempuèi Haugen de decelar quatre etapas dins la normalizacion: seleccion, codificacion, elaboracion e recepcion. Mas n'es una que las deu precedir totas: la de l'apellacion, l'identitat d'aquela «lenga» que serà bastida. Quand los antropològs e los missionaris an volgut prepausar de lengas normalizadas dins de regions ruralas de las Americas o d'Africa als sègles XIX e XX, avián primièr la tasca de determinar quals parlars anavan èsser gropats jos la rubrica de la nòrma novèla e los quals devián demorar en defòra d'aquela lenga en construccion. E caliá trobar una etiqueta que correspondès a las intuicions lingüísticas dels locutors e que riscava d'èsser recebuda.

A l'epòca granda de l'occitanisme, dins las annadas 1960 e 70, la màger part dels militants reclamavan una lenga estandard unica per tota la zòna de la lenga d'òc de l'Atlantic fins als

Alps. Los mai militants dels occitanistas se disián qu'amb lo temps, aquel occitan estandard se deviá expandir pertot, sustot en çò dels joves, al detriment dels diferents parlars caracteristics de las generacions mai annadidas, qu'èran destinats a desaparéisser. Èra adoptar l'ideologia que caracteriza lo francés estandard, un apròchi que riscava d'assegurar la mòrt de la màger part de las formas parladas de la lenga d'òc. La resisténcia a aquela nocion maximalista es estada plan fòrta en Provença e, un pauc mai tard, en Gasconha, en partida a causa de diferéncias importantas dins la forma de parlars tradicionals dins aquelas regions, mas tanben a causa de l'existéncia de consciéncias lingüísticas ja en plaça, lo provençal e lo bearnés avent agut d'experiéncias remarcablas de reconeissença culturala o oficiala a d'unes moments de l'istòria.

Mai recentament, una partida dels occitanistas a evoluat cap a una concepcion de la lenga que se pòt apelat « pluricentrica », un apròchi vengut corrent dins las recèrcas sus la planificacion lingüística dempuèi qualque temps. Aquò significava que dins lo cas de l'occitan s'abandonarà pas la lenga comuna desvolopada dempuèi mantuna decennia, mas se l'impausarà pas ont serà pas recebuda coma autentica o confòrma a las tradicions. L'Academia Occitana descriu aquel apròchi atal : « Çò que prepausam : publicar per tot lo territòri de gramaticas regionalas (gascona, lemosina etc.) obèrtas sus las variants intèrnas e qu'inicien al vocabulari modèrne comun e a la lenga comuna. Lo nòstre prètzfait mai urgent a l'ora d'ara : gerir la realitat concrèta (donar a cada parlar la possibilitat d'una expression complèta dins lo mond d'uèi) en tot afortir un ligam entre totes. » (Prepaus de Joan Penent sul sit de l'Academia).

4. Las solucions aranesas

En çò que concernís la Val d'Aran, cal constatar primièr a qual ponch los qu'an obrat a la construccion d'un aranés normat dins sa forma actuala (per çò qu'existissiá de per abans una altra nòrma) avián consciéncia de las realitats lingüísticas inerentas al procediment e dels dangièrs que tocavan los qu'aurián abordat la tasca amb simpleza. S'agissiá, bèl primièr, de nommar la lenga, e s'a volgut soslinhar l'apertenéncia de l'aranés al domeni occitan. Puèi, s'an adoptat los principis de l'ortografia desvolopats dins lo linhatge de la *Gramatica Occitana* d'Alibert. Atal, l'aranés normat èra pas isolat, mas fasiá partida d'una granda zòna lingüística al passat prestigiós. Pasmens, s'a trabalhat dins una perspectiva pluricentrica, en decidissent de bastir una nòrma aranesa que pegava a las realitats dels parlars actuals, sens ensajar de sometre completament la lenga de la Val d'Aran a un occitan normat endacòm mai. Lo sit de l'Institut d'Estudis Aranesi nos assabenta « qu'er aranés, ei part integranta der espaci lingüistic occitan ». Es una constatacion que semblava evident a los lingüistas mas benlèu pas a la majoritat dels locutors. Pel public grand, la formula seguenta, que se retròba sus mantun sit internet, es luminosa : « Aranés ei eth nòm que se da ara lengua occitana ena Val d'Aran » Ai escrich endacòm mai : « Atal, per un compromés astuciós, l'aranés manten sa qualitat de lenga, tot en essent classat jos la rubrica « occitan ». La Val d'Aran representa donc un compromís interessant dins lo domeni de la denominacion lingüística, una temptativa de plaçar la lenga dins un contèxte mai larg, tot en respectant las representacions tradicionals dels locutors. »

Pertocant lo desenvolopament ulterior de la nòrma e de son aplicacion, l'Acadèmia Aranesa fa pròva de realisme e d'intelligéncia lingüística. Jusèp Loís Sans, dins un discors de presentacion d'aquela institucion met en garda los puristas tradicionals: «era Lengua non la hè era Acadèmia, era lengua la hè eth pòble», formula que soslinha lo fach que l'Acadèmia regèta la temptacion de s'erigir en sola autoritat per çò que concernís l'evolucion de la lenga.

5. La Lengua normalizada coma esplech de defensa

Dins un estat modèrn, una lenga minoritària es una lenga dominada e, d'aquel fach, es una lenga en dangièr de desaparicion, per que las pressions imperiosas de l'escòla e de l'administracion, coma totas las fòrças de la promocion sociala, butan los locutors cap a una utilizacion totjorn mai esandida de la lenga dominanta. Los esfòrces de planificacion lingüística que s'exercisson amb la tòca d'aforçar la preséncia de la lenga minoritària dins la vida vidanta e d'assegurar sa perennitat son doncas confrontats a una configuracion de fòrças socialas e ideologicas fòrça poderosas. Pierre Bourdieu a rampelat que s'agís d'una «lucha totala», aquela «d'impausar una vision novèla e una division novèla del mond social.» La capitada dels esfòrces en favor d'una lenga minoritària passa abans tot per un cambiament dins las actituds e las ideologias de la societat que l'emplega.

Pel public grand, l'existéncia d'una forma «estandard» de la lenga sembla benlèu senhalar ja la victòria. S'aquela lenga normada recep en mai una certana reconeissença oficiala, coma es lo cas de l'aranés, s'aurà tendéncia a pensar que la batalha es ganhada. La preséncia de la lenga a l'escòla, en particular, rassegura e sembla un garant de son avenir. Foguèri confrontat a un exemple tipic d'aquelas actituds fa qualques annadas dins una resèrva dins lo Dakota del Sud ont aguèri l'escasença de parlar amb un jove d'un vintinat d'annadas. Li demandèri se los de sa generacion parlavan lo lakota. M'assegurèt que non, mas qu'èra pas grèu, per que los pichons aprenián la lenga a l'escòla d'ara enlà. Semblava pas trebolat pel fach que la transmission intergeneracionala del lakota aguès pres fin, e se breçava de l'illusion que l'ensenhament escolar anava garantir son novelum. A la diferéncia d'aquel jove, los defensors de l'aranés semblan aver comprés que la tasca essenciala dins los esfòrces per salvagardar una lenga es la promocion de la transmission d'aquela lenga dins la familha e dins la vida sociala en general, que tota la rèsta – la construccion d'una nòrma, la preséncia de la lenga a l'escòla, etc. – son d'etapas dins la lucha cap a aquela tòca ultima.

En considerant lo ròtle de la lenga normada dins la transformacion de las mentalitats d'una cultura minoritària, ai de còps distinguit tres mesuras, tres aisses de promocion d'aquela lenga. La primièra l'apèli «la prigondor»: s'agís de l'esandida e de la natura dels grops socials partejant d'ideologias positivas de cap a la lenga. Es important que quitament los que la parlan pas adòpten d'actituds favorablas a son existéncia, que vejan plan clarament que s'agís d'un mejan de comunicacion total e eficaça.

Lo segond ais l'apèli «l'extension» e lo definissi coma la gamma dels emplecs de la lenga que son percebuts coma normals e acceptables. Se pòt fòrça plan aver un imatge positiu de l'aranés sens èsser convencut qu'aquela lenga a sa plaça dins d'unes contèxtes socials o

mediatics. La preséncia de l'aranés dins totes los domenis de la societat, e sustot dins la vida publica, deu paréisser normala e contribuir atal a l'imatge global de son importància.

La tresena perspectiva qu'adòpti per avalorar los progrèsses dins la promocion d'una lenga, s'apèla «la portada». La definissi coma l'impacte cultural e politic exterior de la lenga, lo poder que deten una lenga en consequéncia de sa validacion per de grops extèrns. Va a dire que dins lo cas de l'aranés lo sosten de la Generalitat es un atot extraordinari dins aquel sens, lo genre de supòrt que manca a fòrça lengas minoritàrias. Mas que n'es del prestigi de l'aranés dins la rèsta d'Espanha? en çò dels occitans de França? Notem, en passant lo fulheton, recent de Jusèp Loís Sans entitolat «Er occitan lo cau en Aran e dehòra d'Aran», una expression justament de l'importància d'aquela perspectiva.

Los que trabalhan per promòure l'aranés coneisson lo desfís qu'es pausat dins la lucha per la subrevida d'una lenga dominada dins nòstras societats occidentalas, e son conscients d'aqueles diferents aspèctes de sa defensa. Lo dinamisme dels defensors de l'aranés poiriá servir de modèl als militants per la causa d'autres lengas dominadas qu'an pas totjorn aitant consciéncia dels enjòcs socials que se pausan dins aquel procediment. Per acabar, remembrem qu'una lenga pòt fòrça plan viure e servir sa comunautat sens l'existéncia d'una varietat normada, mas qu'una lenga normalizada permet un escambi mai eficaç de comunicacion entre los membres d'una comunautat lingüística e constituís un ponch de referéncia a l'exterior de la comunautat. Pasmens, la normalizacion es pas qu'un primièr pas dins la defensa d'una lenga minoritària, perque una lenga normalizada qu'es pas transmesa oralament de generacion en generacion es una lenga mòrta.

Thomas Field
Professor emerit de lingüística e de francés
University of Maryland, Baltimore County
Membre dera Seccion Aranesa der IEA-AALO